

Трансформації при перекладі агентивного неживого підмета

Дослідження проблеми перекладацької адекватності, співвідношення змісту оригіналу та перекладу, а також мовних засобів, за допомогою яких цей зміст може бути виражений є одним із ключових аспектів сучасної теорії перекладу. У межах цієї проблеми значний інтерес становить проблема передачі граматичних і, зокрема, синтаксичних значень у тексті оригіналу.

Вивченням необхідності трансформування структури речення у процесі перекладу з метою досягнення його адекватності займалися такі перекладознавці як Л.С. Бархударов, В.Г. Гак, М.К. Грабовський, В.І. Карабан, І.В. Нешумаєв та С.С. Толстой, Л. Теньєр. Проте, на сучасному етапі розвитку перекладознавства ще не було вироблено принципів систематизації синтаксичних трансформацій та їх аналізу. Таким чином, місце суб'єктних трансформацій серед інших синтаксичних трансформацій лишається невизначеним, а їх детальна класифікація також не була розроблена. Так, реальне співвідношення синтаксичних одиниць у мовах оригіналу та перекладу, зокрема співвідношення підмета мови оригіналу з іншими членами речення мови перекладу, а також значення кожного типу синтаксичних передумов, що зумовлюють перебудову структури речення з точки зору синтаксису під час перекладу постають невирішеними проблемами перекладознавства.

При англо-українському перекладі досить часто звертаються до поверхневих структур, що відмінні від вихідних. Аби досягти адекватності перекладу слід замінити поверхневу структуру. З цією метою при перекладі використовують поверхневу структуру, синонімічну або не синонімічну вихідній. Подібні заміни – досить поширене явище, оскільки синтаксис у багатьох випадках постає найрухливішою частиною побудови висловлювання в перекладі, і варіювання синтаксичних характеристик речення є одним із основних способів вирішення багатьох перекладацьких завдань [2, с. 451]. При цьому слід зазначити, що за умов здійснення адекватного перекладу, глибинна структура висловлювання ні за яких умов не може змінюватися, оскільки в такому разі зміст висловлювання буде спотвореним. Отже синтаксичні трансформації є різновидом перекладацьких трансформацій, описуваних у працях з теорії перекладу, та полягають в заміні вихідних синтаксичних структур синонімічними поверхневими структурами в перекладі за інваріантності глибинної структури. Виходячи з цього, трансформації, які відбуваються при перекладі агентивних неживих підметів (іменників, які не належать до лексико-семантичного розряду *Nomina Agentis*, проте, незважаючи на це, позначають агента дії) можна описати як частковий випадок синтаксичних трансформацій, які змінюють характер або розташування суб'єкта, іншими словами, як заміну поверхневої структури вихідного речення синонімічною поверхневою структурою у цільовому реченні при збереженні інваріантності глибинної структури.

В англійській мові речення з агентивним підметом, вираженим неживим іменником, та дієсловом присудком, що позначає дію, які звичайно виконуються живою істотою (людиною) використовуються досить широко. Завищена семантична функціональність неживих іменників обумовлена прагненням компенсувати обмежені можливості аналітичної мови з її жорсткими рамками, якими є фіксованість синтаксичної структури речення та обов'язкове заповнення право-сторонньої позиції дієслова. Тому даний синтаксичний прийом застосовується при необхідності елімінації суб'єкта з поверхневої структури речення, тобто імпліцитного, а не експліцитного вираження агента (суб'єкта дії у структурі пропозиції) за умов його семантичної надмірності чи очевидності. В українській мові, навпаки, такої необхідності не існує, оскільки суб'єкт не обов'язково має бути представлений синтаксично, вислів може бути безособовим або невизначено-особовим. Отже в українській мові такі речення вживаються значно рідше, тому при їх перекладі застосовуються певні трансформації синтаксичної структури речення, в результаті якої підметом англійського речення стає інший член українського речення [3].

Метою даної роботи є описати найбільш частотні лексико-граматичні трансформації під час перекладу українською мовою речень, що містять неагентивний підмет на матеріалі газетно-інформаційних текстів. Створюючи можливість елімінації суб'єкта без порушення двочленної схеми англійського речення, вживання неживого підмета в газетно-інформаційному тексті є ефективним чинником економії засобів вираження, компресії компонентів, тематизації та рематизації різних елементів семантичної пропозиції, забезпечуючи таким чином лаконізм, місткість, чіткість висловлювання та зв'язність тексту.

Найбільш частотними при перекладі даного типу речень є трансформації заміни:

(1) Підмет англійського речення при перекладі українською мовою замінюється обставиною: *It's a simplistic question, since every year sees many things happen and for each of us a different one might be important.* – Це, звичайно, спрощення, оскільки щороку стається безліч подій, і для кожного з нас важливою може бути інша.

(2) Підмет англійського речення трансформується в непрямий додаток: *Then there is the problem of whether different departments are legally allowed to exchange data.* – А це є проблема того, чи різним міністерствам законодавство дозволяє обмінюватися даними.

(3) Підмет англійського речення трансформується в прямий додаток: *The European Union has been so focused on the financial crisis that it is not clear to me that the unemployment reality has reached Europe's officials*

and bureaucrats. – Європейська Унія настільки зосереджена на фінансовій кризі, що для мене не ясно, чи реальність щодо рівня безробіття справді усвідомлюють європейські урядовці та бюрократи.

(4) Підмет англійського речення трансформується в частину присудку: *The result has been constant attempts to compromise that have never quite worked out. –Наслідком* були постійні спроби діяти до компромісу, які до кінця так і не вдалися.

Нерідкою також є трансформація вилучення, тобто опущення семантично надлишкових елементів поверхневої структури англійського речення. Значення підмету англійського речення при цьому імпліцитно передається присудком українського речення. Наприклад: *The European Union has been so focused on the financial crisis that it is not clear to me that the unemployment reality has reached Europe's officials and bureaucrats, partly because of a growing split in the worldview of the European elites and those whose experience of Europe has turned bitter. – Європейська Унія настільки зосереджена на фінансовій кризі, що для мене не ясно, чи реальність щодо рівня безробіття справді усвідомлюють європейські урядовці та бюрократи, частково через дедалі глибишу прірву між світоглядом європейських еліт та тими, хто глибоко розчарувався у Європі.*

Можливі також комбіновані трансформації, наприклад, заміна та додавання: *Efforts are under way to improve macroeconomic models. – Вчені працюють над вдосконаленням макроекономічних моделей.* В даному випадку підмет трансформується в присудок одночасно з додаванням агентивного підмета *вчені*.

Речення з неагентивним підметом можуть перекладатися і без зміни поверхневої структури, якщо це не суперечить нормам української мови. В таких випадках має місце синтаксичне уподібнення, тобто неживий підмет залишається і в українському реченні, наприклад: *Easy lending terms allow speculators with little cash to bid up prices far above their fundamental value. – Доступні умови кредитування дають змогу спекулянтам з невеликим власним капіталом підіймати ціни набагато вище їхньої фундаментальної вартості.* Синтаксичне уподібнення можливе, якщо неагентивний підмет вживається з такими дієсловами як *allow* давати змогу, *contain* містити, *spark* викликати, *show* показувати, *produce* генерувати.

Таким чином, переклад речень з неагентивним підметом вимагає синтаксичних трансформацій з урахуванням семантики синтаксичного суб'єкту. Трансформація пояснюється різною лексико-семантичною сполучуваністю іменників-неістот в англійській та українській мовах та більшою поширеністю метафоричних дієслів-присудків в англійській мові, у порівнянні з українською, що призводить до необхідності зняття цього явища при перекладі.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). –М.: "Международ. отношения", 1975. – 240 с. 2. Гак В.Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Школа «Языки рус. культуры». 1998. – 768 с. 3. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову [ч. 1] (1997). Режим доступа: http://npu.edu.ua/!e-book/book/djvu/ A/ iif_kgpm_karaban.pdf.